

Nikolaus Gansterer,
Traces of Spaces,
2010

Inhoud

Over Nikolaus Gansterer	2
Een voorstel	3
Stand van zaken september 2010	4
<i>Sporen van het andere (en van interventies, existenties en interpretaties)</i> door Pieter Van Bogaert	8

Over Nikolaus Gansterer

°1974, Oostenrijk
<http://www.gansterer.org/>

De allereerste timelab resident is de in Wenen gebaseerde kunstenaar Nikolaus Gansterer. Het werk van Nikolaus reikt van muziek tot wetenschap, van filosofie tot beeldend werk. Met zijn beeldend werk wil Gansterer processen van onzichtbaarheid in kaart brengen. In zijn installaties zien we hoe hij processen voortvloeiend uit culturele

en wetenschappelijke netwerken vertaalt naar een artistieke context. Zijn werk bestaat erin om vanuit de verschillen tussen cultuur en wetenschap nieuwe verbindingen en verschillen naar voren te schuiven, verschillen die leiden tot het in vraag stellen van de imaginaire drempel tussen natuur en cultuur, religie, kunst en beschaving. Voorbeelden van zijn werk zijn: The Vegetable Orchestra, Transacoustic Research en Object Research Lab.

Nikolaus is als resident verbonden aan timelab doorheen het jaar 2010.

TRACING THE TRACES. TRACES OF SPACES

In September 2010 bekijkt kunstenaar Nikolaus Gansterer de stad Gent als een generator van sporenonderzoek. Dingen in openbare plaatsen zoals bomen, wind, insecten, enz. worden instrumenten om te tekenen, om zo een beschrijvende beweging vast te leggen. Bijvoorbeeld: een schrijfinstrument opgehangen binnen een box die op papier de golfbeweging beschrijft van een kanaal of schrijfinstrumenten vastgehouden op uitrekbare touwen worden die op papier worden gedrukt door vogels die op de touwen zitten.

Papieren die vastgemaakt worden op auto's die borstelen door de stad,... specifieke onzichtbare sporen van de stedelijke dynamica worden zo zichtbaar.

Elk van deze tekenstations die hier in Gent worden verdeeld heeft zijn eigen performatieve plaats die de observator kan volgen doorheen het proces. Al de resultaten zullen nadien samengebracht worden in een archief en kunnen bekeken worden in de vorm van een presentatie of voorstelling, inclusief live tekenen. Op het einde is de kunstenaar van plan om zijn bevindingen te bundelen in een kleine publicatie.

De performatieve kwaliteit tijdens het tekenen is om de lijnen van het denken om te vormen in lijnen van ruimte. Deze sporen van tijd en proces zijn ook de kern van Nikolaus Gansterer zijn twee weken durende periode in het SI Performance Camp met een groep van internationale artiesten bij Myriam van Imschoot (Sarma) en Christine de Smedt (Les Ballets C de la B.), eveneens in Gent.

Nikolaus Gansterer was gedurende de maand september in residentie in timelab. De premisse van timelab (werken in de driehoek kunst, technologie en samenleving) zetten hem aan om nieuwe paden te verkennen binnen zijn werk. Tijdens de voorbereidingen van de residentie stootte hij op een oud wetenschappelijk apparaat, de crescograaf, dat werd ontwikkeld door een Indische wetenschapper in het begin van de twintigste eeuw om de groei en de bewegingen van planten te noteren. 'Konden we de machine hermaken en planten laten tekenen?' was een van de eerste vraagstellingen. Al gauw bleek het interessanter om het breder te bekijken: 'kan de ruimte zichzelf omschrijven, noteren, afbeelden?' Het werd het vertrekpunt voor de residentie, het onderzoek kreeg een naam: 'Traces of Spaces'.

Na een maand werken ligt er een collectie van interventies uitgesteld in het lab van timelab, een serie van pogingen om ruimte te onderzoeken en vast te leggen. Het zijn pogingen ook om tijd en ruimte aan elkaar te linken, de tijd wordt immers

zichtbaar in de tekeningen. Tijdens de residentie gingen we op zoek naar connecties met de stad en met lokale kunstenaars. We bezochten de Plantentuin van Universiteit Gent, we kregen een uitgebreide rondleiding door de verschillende serres en tuinen. Het leverde ideeën op voor een aantal specifieke experimenten zoals een notatiesysteem voor de bamboe, de snelst groeiende plant uit de Plantentuin (1,5 meter per week!).

Omdat Gent zo rijk is aan kerken en aan klokken gingen we ook op zoek naar een mogelijke testsituatie met een grote klok. We kwamen uit in het Belfort in het hartje van Gent, waar we toestemming kregen om in de toren een aantal dingen uit te proberen met de klokken. Het leverde verrassende tekeningen op, en onvergetelijke gesprekken met de man die al zeven jaar de klokken opwindt, om de 26 uur.

In de loop van de residentiemaand waren er verschillende contacten met lokale kunstenaars. Zo kwam Heleen van Haegenborgh op bezoek. Zij is pianiste en componiste en gespecialiseerd in het interpreteren van grafische scores.

Een van de pistes in de beginfase was immers dat sommige tekeningen misschien konden worden geïnterpreteerd als een grafische score en dat ze op die manier weer voeding konden worden voor andere kunstenaars. Er werd ingegaan op de verschillende manier om de 'score' te benaderen en we werden het eens dat het interessanter zou kunnen zijn om de methode als vertrekpunt te nemen in plaats van de tekeningen.

De tekeningen los zien van de 'performance' die ze teweeg hadden gebracht, was een piste die we al gauw weer verlieten. De schoonheid van het project zit hem meer in de hele set-up, in de serie van pogingen om te ruimte te vatten, eerder dan in de tekeningen op zich. Toch zijn de tekeningen op zich al indrukwekkend wanneer je ze na een maand allemaal bij elkaar ziet liggen. Hoe de windtekeningen verschillen in beweging en drukte van de 'seismografische' tekeningen, bijvoorbeeld. Hoe sommige het stratenplan van een niet bestaande of futuristische stad lijken, en andere een fijnkluwenvan krassen en penstreken.

Op het einde van de vier weken kregen we twee curatoren op bezoek: Edwin Carels van MuHKA en filmfestival Rotterdam en Tom Bonte van Vooruit. Beiden waren ze geïntrigeerd door het werk dat vertrekt vanuit verschillende invalshoeken. Edwin Carels maakte onder meer de link met precinema en allerlei apparaten door Marais en anderen die beweging trachten te noteren, tekenen als researchtool. Tom Bonte zag een mooie verbinding verschijnen met 'the game is up', het festival dat in het voorjaar 2011 op stapel stond en dat als centraal thema 'de veranderende rol van het publiek' had. Tom nodigde Nikolaus uit om deel uit te maken van het festival. Een paar dagen later gingen we op locatie kijken en groeide het plan om enerzijds een opstelling te maken met al het reeds verzamelde materiaal georganiseerd als een soort van archief, en daaraan gekoppelde 'acties' in het gebouw en in de stad. Het publiek zou een soort van kaart ('treasure map') krijgen en zo op zoek kunnen naar het archief en de testen die aan de gang zijn in het gebouw en in de stad.

Hoewel 'Traces of Spaces' op die manier een soort presentatiemoment krijgt in het voorjaar van 2011, ziet Nikolaus dat moment geenszins als een slotpresentatie. Het lijkt eerder het begin van een groeiend project waarbij in timelab de zaadjes werden geplant.

Eva De Groote

Met speciale dank aan het Belfort van Gent en de Plantentuin van Ugent

Sporen van het andere (en van interventies, existenties en interpretaties) Over Traces of Spaces van Nikolaus Gansterer

Pieter Van Bogaert

In andere omstandigheden tekent Nikolaus Gansterer zelf, maar voor Traces of Spaces laat hij dat werk over aan het andere. U leest het goed. Niet aan een ander, maar wel aan het andere. De tekenaars zijn hier de wind, het water, planten en passanten in alle mogelijke vormen. Hij toont het allemaal tijdens een tentoonstelling in Vooruit. Installaties tonen de dingen in actie. Het archief toont de oogst van de kunstenaar.

Ik drink een glas met Nikolaus Gansterer in het café van Vooruit. Voor ons staat een sokkel, de grootte van een salontafel. Daarboven zweven drie ballons. Aan elke ballon hangt een pen die met de ballon mee beweegt over een blad. Op het blad zien we punten waar de pen bleef stilstaan en lijnen waar de pen beweegt tussen de punten. In het water van de Leie, die stroomt achter de Vooruit, drijven

plastic dozen. Ook daarin vlot telkens een pen die mee beweegt op de golven van het water. Haar sporen laat ze na op een stuk papier bovenin de doos. In één van de torens van Vooruit hangt een pen aan een draad die vertakt in de vier windrichtingen.

Door elk van de vier torenvensters gaat de draad naar een ballon die mee beweegt met de wind. Vanuit die toren zien we de toren van het Gentse Belfort. Daar hangt een plastic bakje met pen en papier aan één van de grote klokken. Om het kwartier registreert die bewegingen in de beiaard. En een eindje verder in de plantentuin volgt een pen de groei van een bamboeplant.

Elke dag maakt Nikolaus Gansterer een wandeling langs elk van die installaties om er de tekeningen van de dag te oogsten. Die tekeningen komen terecht in een archief op de zolder van Vooruit. Ze liggen horizontaal in tafels. Het glas op de tafels is makkelijk te openen, zodat de kunstenaar regelmatig tekeningen kan toevoegen. Bezoekers die verschillende keren komen, kunnen zo de groei van het archief volgen. Maar wat betekenen deze tekeningen? Wat lezen we af uit deze bewegingen?

Sporen. Deze tekeningen tonen in de eerste plaats sporen. En elk spoor heeft altijd ook een betekenis. Het gaat over wat we zoeken, maar niet graag achterlaten. Of wat we achterlaten, maar niet graag vinden. Wat we organiseren en toch proberen te vermijden. Sporen zorgen zowel voor fascinatie als voor irritatie.

We ruimen op, want we houden niet van zwerfvuil. We wassen onze handen, want zijn gesteld op hygiëne. We denken ecologisch, want krijgen schrik van smeltend poolijs. We klikken private browsing, voor dingen waar anderen geen zaken mee hebben. Hondenzakjes, vuilbakken, luchtverversers, antirimpelcrème, toiletten: het zijn allemaal sporen van een verlangen naar een spoorloos bestaan.

We vegen sporen uit, maar organiseren ze ook. Auto's op de baan, fietsers op het fietspad, voetgangers op het voetpad, boten op het water en trams op de rails. We registreren aardbevingen, voorspellen het weer en meten de luchtkwaliteit. We schrijven brieven, regelen een erfenis of maken kunst. Het zijn sporen van tussenkomsten. Van passages. Sporen van gedeelde ruimtes.

Die gedeelde ruimtes, daarover gaat *Traces of Spaces*. Dit werk toont sporen van een kunstenaar. Het zijn sporen van interventies. Elke tekening toont sporen van existenties die ook interventies zijn. Het ultieme resultaat zijn sporen van passanten: interpretaties die ook interventies en ook existenties zijn.

Ruimtes. *Traces of Spaces* gaat over ruimtes met een potentieel: performatieve ruimtes. Torens om naar uit te kijken. Rivieren om te volgen. Een plantentuin die leeft en laat leven. Een café dat relaties en interacties genereert. Het gaat over ruimtes om in te verblijven. Een archief – deze tentoonstelling – waarin al die ruimtes samenkomen. Een residentie – Timelab – waarvan ze vertrekken.

Elke ruimte staat voor een standpunt: een moment van stilstaan, reflecteren, plannen, richting bepalen en weer loslaten. Want je kan beslag leggen op een ruimte, met een interventie, een existentie, een interpretatie. Maar altijd moet je de ruimte ook ... ruimte geven. Je moet de ruimte loslaten en de mogelijkheid geven voor haar eigen interventie, existentie, interpretatie. De ruimte laten leven.

Tekenen. Nikolaus Gansterer laat de ruimte tekenen. En tekenen, daar heeft hij als kunstenaar nogal wat ervaring mee. Hij noemt het een “medium of high immediacy”. Een medium van een hoge onmiddellijkheid? Wat wil dat zeggen? Dat je er geen of weinig media / middelen voor nodig hebt? Waarom dan deze doordachte opstellingen? Dat het zich snel / onmiddellijk manifesteert? Hoe komt het dan dat tekeningen twaalf uur of meer in de maak zijn? Één waarin het medium zichzelf opheft tot het nagenoeg verdwijnt? Ik denk het niet.

Elk van deze installaties maakt het medium immers zeer zichtbaar. Hier lijkt eerder sprake van hypermediacy, een hyperbemiddeling. Het bakje dat op het water dobbert en waarvan een pen de bewegingen traceert op een blad papier; de draden uit de vier hoeken van de toren die elkaar ontmoeten in een pen; de pen bevestigd aan de bamboestengel; de pennen aan de ballons die bewegen met de kleine luchtverplaatsingen als er iemand langsloopt: het zijn zeer zichtbare media die de plaats innemen van de tekenaar. Ook dat is een vorm van loslaten. Deze installaties zijn een demonstratie van nederigheid. Ze laten de kunstenaar toe het instrument(ale) uit handen te geven.

De kunstenaar creëert (interventie) een relatie (existentie) en krijgt in ruil een tekening (een interpretatie). Daarin ligt het performatieve aspect van het tekenen, van de installatie en van het archief. Object wordt handeling.

Elementen. Nikolaus Gansterer is een sporenverzamelaar. Hij oogst tekeningen. Hij is een archivaris die werkt als een tuinier: bijhouden en onderhouden, maar ook inschatten en inspelen op de onvoorspelbare werking van de elementen. Hij zoekt ze op: de lucht rond de torens van Vooruit en Belfort; het water van de Leie; microben in de aarde. Dit zijn enkele van zijn elementaire hulpmiddelen: pen en papier natuurlijk, maar het kan ook een pianodraad zijn of een vrouwenhaar, een pluim of een laagje kalk, een ballon en een plastic zak, of wat aarde en een beetje suiker.

Hier komt geen spitstechnologie bij kijken. Geen objectief, geen lens, geen voorbeeld, geen referentie. Het gaat over de kunstenaar als medium, als machine, als routine. Het gaat om niet menselijke tekeningen. Maar niet menselijk betekent niet noodzakelijk objectief. Het betekent evenmin mechanisch. Laat ons het organisch noemen. En subjectief, maar dan – paradoxaal

genoeg – wel gezien vanuit het object.

Metten. Nikolaus Gansterer is niet enkel tuinier en archivaris. Hij is ook een boekhouder, een econoom die zich buigt over de huishouding van de dingen. Zijn werk bestaat in de registratie van een dynamiek. Het nemen van de maat. Het is een vorm van in kaart brengen. Cartografie van beweging. Die cartografie speelt ook een rol in Gansterer's *Drawing a Hypothesis*. In dat lopende werk gebruikt hij diagrammen, de tekeningen waarin resultaten van metingen dikwijls terecht komen. Door de diagrammen te kopiëren en te ontdoen van commentaar, schuift hij het werk van de interpretatie door van de wetenschapper naar de kijker. Het lijkt de omgekeerde beweging van *Traces of Spaces*. Waar *Traces of Spaces* de beweging wil registreren en dus vastleggen, gaat het er bij de diagrammen om de tekeningen opnieuw tot leven te brengen door ze te interpreteren; elke interpretatie is een vertaling die het diagram helpt overleven. Maar dat is natuurlijk ook het werk dat voorligt in *Traces of Spaces*. Het werk houdt niet op bij de interventie en ook niet bij de existentie. Het vraagt altijd ook om een

interpretatie die – dat hebben we al gezegd – altijd ook een interventie is én een existentie.

Op die manier treedt Gansterer in de voetsporen van historische wetenschappers. Iemand als de Bengaalse natuurkundige en bioloog Jagadish Chandra Bose bijvoorbeeld. Die vond aan het begin van de twintigste eeuw de crescograaf uit, een instrument dat hem hielp bij het meten van de groei van planten. Het grote verschil tussen het werk van Bose of andere wetenschappers die werkten met seismografen, rotameters of manometers is dat het in *Traces of Spaces* niet zozeer gaat om de precisie, maar – net als bij de diagrammen – wel om het gevoel. Dit is geen wetenschappelijke onderneming, maar een esthetische. De analoge aanpak is daarbij zeer belangrijk. Net als het formaat. Want *size does matter*: kleinere formaten werken beter. Ze zorgen voor een hogere concentratie.

Dispositief. Al die metingen zijn het resultaat van de inzet van een dispositief – voor elke situatie ontwerpt de kunstenaar er een ander. De Italiaanse filosoof Giorgio Agamben publiceerde nog niet zo lang geleden

een klein boekje met de grote titel 'Qu'est-ce qu'un dispositif?'. Het dispositief – dat leren we uit die lectuur – is alles wat de handelingen, meningen, vertogen en gedragingen van levende wezens kan vastleggen, richting geven, bepalen, vormgeven, controleren en verzekeren.

Het dispositief is een apparaat, een dwingende mogelijkheid. Het is een middel, een midden, een tussen. Het is wat van het zijn een worden maakt, een proces, een ander(s)-worden. Het is, méér dan een instrument, zelf een beweging, een generator, een bemiddelaar, een medium. Het produceert gebruikers. De essentieel vernieuwende, creatieve kracht van het dispositief, haar vermogen tot transformatie, maakt dat we behoren tot die dispositieven, dat we handelen via hen. Het dispositief dispositioneert: het verplaatst de

kijker die zo deel wordt van het werk. Waar bij Agamben een dispositief disciplineert, controleert en subjecteert (denk aan een gevangenis, een taal, een gsm en wat het doet met de gebruiker), gebeurt hier het omgekeerde. De manier waarop Nikolaus Gansterer zijn pennen en constructies uit handen geeft, zorgt voor een bevrijding (en niet voor een disciplineren).

Het is een manier van loslaten (en niet van controle). Het is een objectivering (en geen subjectivering). Het resultaat is een verplaatsing, een dispositionering, in de zuiverste zin van het woord. Het is een poging zich in te leven in het andere. Een voortdurend worden: plant, wind, water, klok, microbe, beweging worden. Het is een cumulatie van processen, waarbij elke interpretatie altijd al een existentie is en elke existentie een interventie.